

روح و فکر

آیت الله سید محمد خامنه ای

خامنه‌ای، محمد: ۱۳۱۴ -

روح و نفس / محمد خامنه‌ای. -- [ویراست ۲]. -- تهران:

بنیاد حکمت اسلامی صدرا. ۱۳۸۴.

ISBN 964-7472-66-8

۲۱۷ ص.

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه بصورت زیرنویس.

۱. نفس (فلسفه) ۲. روح. ۳. فلسفه اسلامی. الف. بنیاد حکمت اسلامی صدرا. ب. عنوان.

۱۸۹/۱

خ ۷ ن / ۵۵ BBR

۱۳۸۴

۳۵۵۳۵ - ۸۴ م

کتابخانه ملی ایران

روح و نفس

مؤلف:

استاد سید محمد خامنه‌ای

چاپ اول: زمستان ۱۳۸۴؛ ۲۰۰۰ نسخه

نشانی: تهران، بزرگراه رسالت، روبروی ضلع شمالی مصلای بزرگ تهران،

مجمع امام خمینی (ره)، بنیاد حکمت اسلامی صدرا

صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۶۹۱۹، تلفن: ۸۸۱۵۳۵۹۴ و ۸۸۱۵۳۲۱۰، دوزنگار: ۸۸۸۳۱۸۱۷

کلیه حقوق متعلق به بنیاد حکمت اسلامی صدرا است.

ISBN: 964-7472-66-8

شابک: ۸ - ۶۶ - ۷۴۷۲ - ۹۶۴

فهرست مطالب

روح و نفس	۱-۲۱۷
مقدمه	۳
فصل اول: ماجرای نفس و روح در صدر اسلام	۷
فصل دوم: روح و نفس در قرآن و حدیث	۱۶
فصل سوم: روح در فلسفه، کلام، عرفان و حکمت متعالیه ...	۸۱
فصل چهارم: روح و نفس در آراء شیخ مفید	۱۴۵
مقاله «روح افلاطونی در فلسفه ملاصدرا»	۱۷۵
مقاله «نفس در حکمت متعالیه ملاصدرا»	۱۹۰

مقدمه

در بررسی تاریخی علوم اسلامی به مسائلی مشترک میان علم کلام و قرآن و حدیث برمی خوریم که گاهی سبب برخورد و مباحثات بسیاری میان اصحاب عقل و نقل گردیده است. یکی از این مسائل، مسئله «روح» است که میان این دو بینش معرفتی، یعنی علم کلام و علم تفسیر و حدیث - که هر دو از آبشخور قرآن سیراب می شوند ولی اصحاب حدیث کمتر از متکلمان به اندیشه و استدلال عقلی بها می دهند - نزاع افکنده است.

از میدانهای این برخورد یکی رساله اعتقاد الإمامیه صدوق، و دیگر رساله تصحیح الاعتقاد شاگرد برجسته وی، ابو عبدالله شیخ مفید ابن المعلم، فقیه، محدث و متکلم نامدار شیعه است. شیخ مفید رحمه الله در رساله اخیر درباره نفس و روح و رد اعتقاد استاد خود، ابو جعفر ابن بابویه (الصدوق)، چنین می گوید:

قال الشيخ أبو جعفر: اعتقادنا في النفوس أنها هي الأرواح، وأنها الخلق الأول، وأنها خلقت للبقاء وأنها في الأرض غريبة وفي

۴..... روح و نفس

الأبدان مسجونة... قال الشيخ أبو عبد الله (المفيد): كلام أبي جعفر في النفس والروح على مذهب الحدس دون التحقيق؛ ولو اقتصر على الأخبار ولم يتعاط ذكر معانيها، كان أسلم له من الدخول في باب يضيق عنه سلوكه.

«شيخ ابو جعفر (صدوق) گفته است: اعتقاد ما درباره نفوس آن است که آنها ارواحند؛ و نخستین آفریدگانند؛ و برای جاودان آفریده شدند؛ و این ارواح در زمین بیگانه و در کالدها گرفتارند...
شيخ ابو عبد الله (شيخ مفيد) گوید: سخن ابو جعفر در نفس و روح بر پایه حدس و گمان است و موافق تحقیق نیست. و اگر وی بهمان نقل روایات بسنده می‌کرد و بمعانی آن نمی‌پرداخت، برای او بهتر بود از آنکه به وادیی گام نهد که سلوک آن بر وی دشوار بوده است».

در تحلیل تاریخی این اختلافها - و از جمله برخورد تند شیخ مفید با استاد خود که هر دو محدث و متعلق به یک مذهب و یک زمان و فرهنگ بوده‌اند - می‌توان علاوه بر عللی که ذکر خواهیم کرد، ریشه‌های نزاع تاریخی «مجتهدین» و «اخباریین» را ملاحظه کرد. در یک طرف یک فقیه با مشرب اخباری محض، و در طرف دیگر فقیه دیگری در کسوت متکلم، و در واقع طرفدار استدلال و بهره‌گیری از عقل، قرار دارد. به این نکته نیز باید توجه داشت که در آن دوران به علم «اصول فقه» بسا به دیده علمی مستقل نمی‌نگریستند و مسائل عمده و اولیه علم اصول در ضمن مسائل علم کلام بررسی و بحث

می‌شد. از اینرو - که علم کلام مادر و سلف علم اصول فقه است - شیخ مفید در زئی یک متکلم در مقابل صدوق نیز همان اختلاف اخلاف آنها را بعنوان دعوی اخباری و مجتهد نشان می‌دهد و نشانگر جبهه‌ای از نزاع این دو جناح است.

باری، صرف‌نظر از جنبه‌های دیگر این مسئله، در اینجا برآنیم که با تکیه بر معانی «نفس» و «روح» در قرآن و حدیث به استقبال این نزاع و این مسئله برویم؛ و با دیدگاه‌های مفید، شیخ‌الرئیس فقه و کلام شیعه، بیشتر آشنا گردیم و به مبانی قرآنی، حدیثی و استدلالی نظریه‌وی دست یابیم. برای این کار نخست به سیر و تطورات مفاهیم نفس و روح در میان علمای اسلام می‌پردازیم، و به پاره‌ای از بدفهمیهای مسلمین از این دو لفظ، و تأثیر و نقش عوامل خارجی در این انحراف اشاره می‌کنیم.

